

102771

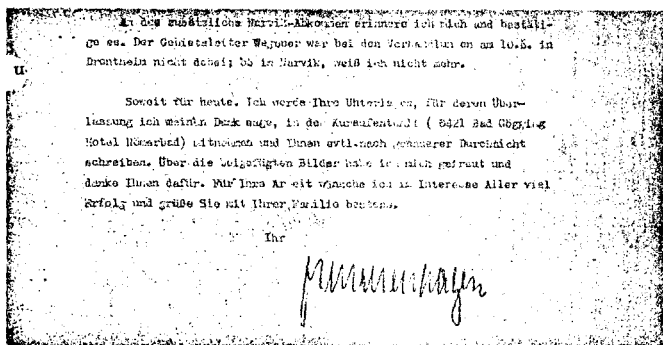
Narvikavtalen under lupen

Som et ledd i den løpende serie i Aktuell var det opprinnelig meningen å konsentrere én av artiklene om de forskjellige avtalene om våpenstillstand og kapitulasjon i dagene 9. til 11. juni 1940. Dermed ville man for første gang ha fått presentert samtlige avtaler på et Brett. På grunn av den avsporing som er forårsaket av visse aviser og av påtalemyndighetens aksjon, er det blitt nødvendig å fravike programmet i noen utstrekning. Dette er blitt så meget mer påkrevet som generalmajor Roscher Nielsen benekter å ha vært med på å inngå noen avtale i Narvik. Han benekter overhodet å ha truffet den daværende tyske generalstabssjef og hovedforhandler, oberst Buschenhagen, mer enn en eneste gang, nemlig under forhandlingene i Trondheim den 10. juni.

På disse sidene blir det derfor lagt fram ytterligere kildemateriale, til tross for at det egentlig var meningen å reservere det for bruk senere i serien. Det dreier seg dels om samtidige dokumenter, dels om general Erich Buschenhagens redegjørelse i brev av 29. mai 1969 til Sverre Hartmann.

Når det er sagt, er det all grunn til å understreke at Narvikavtalen ikke er noen hovedsak i serien, selv om den unektelig er interessant, viktig, ja nødvendig. Det er det nye helhetsbilde med tyngdepunkter også i august og oktober 1940, som turde påkalle den største interesse. Ikke minst gjelder dette fremstøtet overfor det nye nazistiske riksstyre den 24. oktober 1940, et forhold som

ikke ble omtalt i den interne og båndlagte rapport forevist forsvarsminister Handal i november 1955. De mange illustrerende aktstykker som fulgte ekspedisjonen til Innenriksdepartementet, inneholdt også enkelte dokumenter i originalkopi med underskrift. Særlig viktig er selvfølgelig general Ruges instruks av 24. juni med sikte på både å bygge opp kadrene til en kommende norsk hær, og å drive skoling av norske militære styrker med våpen av forskjellig slag fra Wehrmacht. Denne instruks har utvilsomt spilt en rolle for de menn som senere søkte å få gjenopprettet norske militære styrker i det okkuperte Nord-Norge. Men situasjonen i august, september og oktober 1940 var blitt

T. v.: Oversettelse fra 2. side av brev av 29. mai 1969 fra general Erich Buschenhagen til Hartmann:

Tilleggsavtalen i Narvik husker jeg og kan jeg bekrefte. Områdekommisær Wegener var ikke til stede ved forhandlingene i Trondheim den 10. juni; om han var med i Narvik, vet jeg ikke lenger. Så langt for i dag. Jeg vil ta med Deres bilag ....

Deres
BUSCHENHAGEN

Under t. v.: Denne instruks utferdiget av generalstabssjefen, oberst Buschenhagen den 13. juni 1940 på vegne av overkommandoen og dens sjef, general von Falkenhorst, gjennomfører hovedpunktet i den fortrolige avtale som ble truffet i Narvik den 11. juni om å stille de norske styrker i Øst-Finnmark under tysk overkommando. Forsvarets Krigshistoriske avdeling har elskverdiggst latt dokumentene fremkalle i positiv etter at statsstipendiat Hartmann under et arkivstudium i august i fjor oppdaget det blant avdelingens store samling av mikrofilmer. Hittil har ingen av publikasjonene fra Krigshistorisk Avdeling tatt hensyn til den realitet som ligger uttrykt i dette dokument. Nedenfor gjengis en oversettelse av dokumentet:

Dette eks. nr. 5 tilhørte følgelig sjefen for operasjonsavdelingen i von Falkenhorsts stab, identisk med dav. oberstl. von Buttlar, som bekreftet avskrift av Narviktillegget av 11. juni:

Hemmelig kommandosak
GRUPPE XXI
I a (Dr. 370/40 Hem. kom.sak.

444
Gruppe kamp-stamkvarter,
den 13. juni 1940
5 eksemplarer
5. eksemplar

Til

3. Fjell-divisjon.

Besetnelsen av den østfinnmarkske grense i Nord-Norge skjer utelukkende gjennom norske tropper under tysk overkommando.

Forsendelse av tyske tropper iberegnet SS til den østfinnmarkske grense blir derfor ikke gjennomført og er heller ikke stillet i utsikt med tanke på fremtiden.

De 2 norske bataljoner og det 1 norske batteri som p. t. står ved den østfinnmarkske grense trer under betegnelsen grensevernpolitibataljoner resp. -batteri under orde av fylkesmannen i Finnmark som på sin side mottar ordre av de stedlige Wehrmachtstjenestesteder (f. t. major Neef, Tromsø, senere 3. Fjelldivisjon).

For Gruppekommandoen.
Sjefen for generalstaben
Buschenhagen

Fordeling: (1—3 er sløffet her)

I a (Dr.) sjefen for operasjonsavd.

4. eksempl.

Dette dokument av 11. juni 1940 er et følgeskriv til selve kapitulasjonsavtalen av 10. juni som i avskrift ble sendt direktøren for utenriksministeriet, utenriksministerens kontor m.fl. Det er satt opp av legasjonsråd von den Heyden-Rynsch, sjefen for den avdeling i det tyske utenriksministerium som foresto de fortrolige forbindelsene til den øverste tyske militærledelse i Berlin.

Det annet dokument, fotografi av originalen, er også underskrevet av v. d. Heyden-Rynsch og henviser til den forutgående nettopp nevnte ekspedisjon av 11. juni. Dermed knyttes også Narvikavtalen på denne måte til Trondheimsavtalen.

Den tyske generalstabssjef i Norge 1940 bekrefter Narvik-avtalen.

til dels en ganske annen, og den utenriks-politiske og militære risiko ved fellvurderinger desto større. Forelå det etter at den tyske militære okkupasjon av Norge var fullbyrdet, og særlig etter den militære oppladning i nord fra midten av august, noen for-svarlig grunn til å ta et initiativ til å gjen-reise norske militære styrker og risikere å komme inn i stormaktenes malstrøm? Fin-lands skjebne er i så måte en indikator.

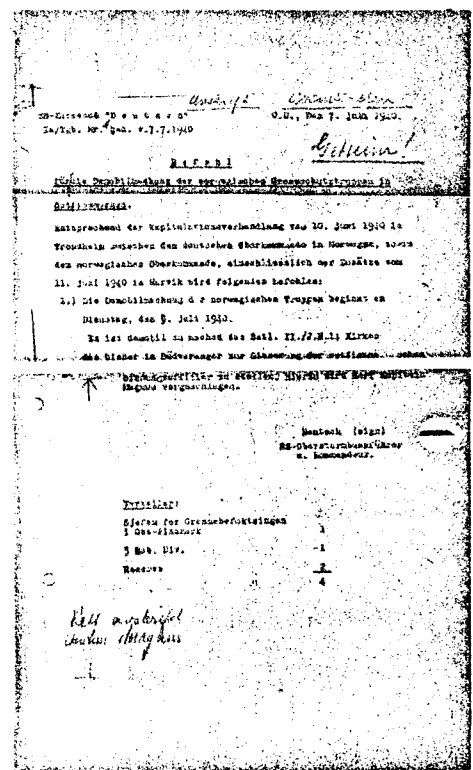
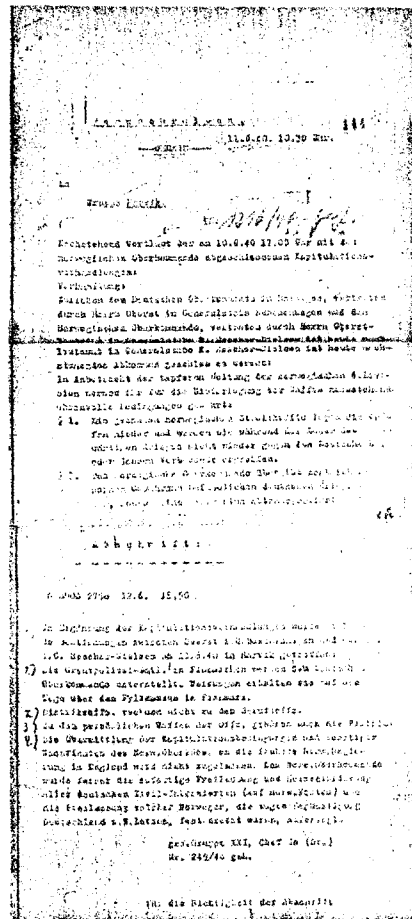
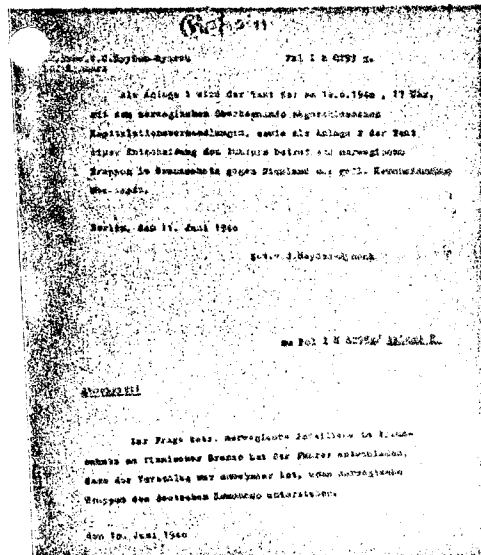
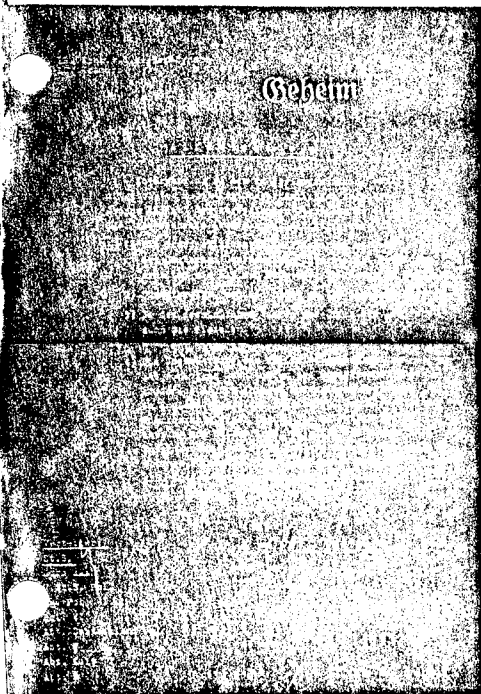
Selv om man ikke kan legge på bordet et originaldokument fra Narvik den 11. juni 1940 med underskrifter fra begge de to hovedforhandlere, Buschenhagen og Roscher Nielsen, er det et meget fyldig kildemateriale som legges fram her — i tillegg til det som

alt er lagt fram. Dessuten er det grunn til å minne om at det ikke foreligger originaler eller originalkopier av noen av de avtalene som ble inngått, hverken Bjørnefjellsavtalen av 10. juni på morgenen, den tysk-norske hovedavtale inngått i Trondheim samme etter-middag klokken 17, eller Narvikavtalen drøye 24 timer senere. Ingen vil av den grunn betvile eksistensen av Bjørnefjellsavtalen eller Trondheimsavtalen. For å gjøre det let-tere for leseren å bli fortrolig med sammen-hengen gjengis på disse to sidene i faksimile dokumenter som innbyrdes kaster lys over hverandre, som slutter seg naturlig til hver-andre og som tilsammen danner et overbe-visende logisk helhetsbilde.

til å omfatte de norske tropper som står i Finnmark. Bestemmelsene om nedleggelse og avlevering av våpen, utstyr osv. gjelder i samme utstrekning for dem, unntatt er to batalj. og 1 batteri på den østfinnmarkske grense. Disse sørger for grensevernet som hittil, under ordre av fylkesmannen i Finnmark og under betegnelsen «Grensevernpoli-tibataljoner», resp «batteri» inntil den ende-lige ordning av grensevernet.

Det annet dokument, en avskrift, signert Gruppe XXI, sjefen for operasjonsavdelingen og bekreftet av ham, oberstløytnant von Buttlar, skriver seg som det foregående do-kument fra en mikrofilm opptatt av ameri-kanerne fra den tyske overkommandos ar-kiver i Norge. Denne mikrofilmen finnes på Historisk Institutt ved Oslo Universitet.

Dokumentet forteller om en overenskomst inngått i Narvik den 11. juni 1940 mellom de samme personer som inngikk Trondheims-avtalen. Og dens pa. 1 er i virkeligheten ikke bare et tillegg til, men en endring av pa. 7 i hovedavtalen av 10. juni. Dermed blir Narvikavtalen for dette hovedpunktets vedkom-mende en del av hovedavtalen og fører kom-mandomyndigheten over fra fylkesmannen i Finnmark til den tyske overkommandos sted-lige myndigheter i Tromsø. Fylkesmannen som mellomledd til troppene i Øst-Finnmark skjuler derfor for soldatene det faktum at de i vir-keligheten står under tysk overkommando

Dokument nr. 144 er en fjernskrivermed-delese til Gruppe Narvik av 11. juni på for-middagen om den inngåtte kapitulatjonsav-tale i Trondheim dagen før. Den er inngått mellom de to overkommandoer, representert henholdsvis av oberst Buschenhagen og oberstløytnant Roscher Nielsen. I følge para-graf 1 forplikter samtlige norske stridskref-ter seg til å nedlegge våpnene og til ikke å gripe til våpen igjen for krigens varighet mot det tyske rike eller dets forbundne. I følge paragraf 7, som står på en følgende side, heter det:

Den demobilisering som den norske overkommando allerede har innledet, utstrekkes

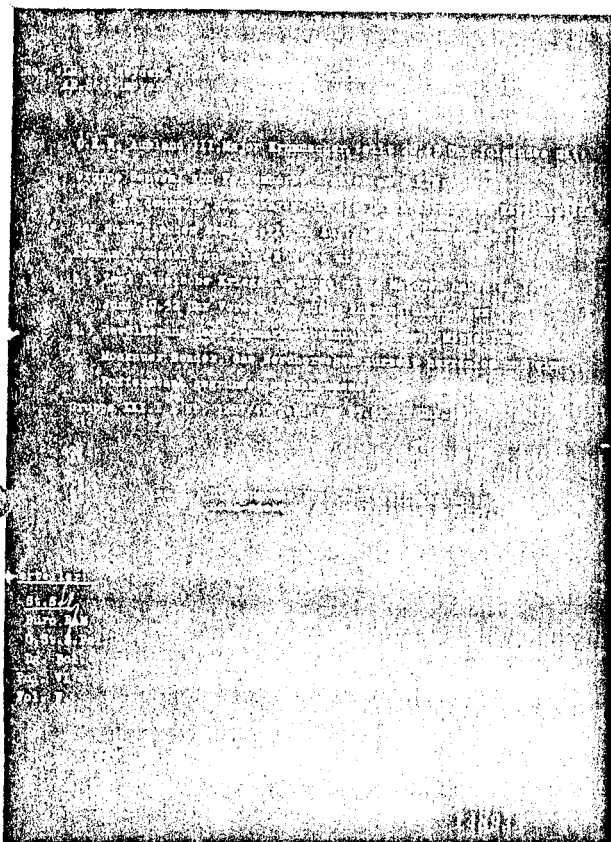
Dette dokument, ordre av 7. juli 1940 fra privatarkivet til den tidligere forsvarssjefen i Øst-Finnmark, forteller om hvordan de norske tropper ble demobilisert under tysk ordre. I innledningen henviser da også SS-Obersturmbannführer Deutsch til kapitu-latjonsavtalen av 10. juni 1940 i Trondheim, inklusive tilleggene eller tilleggssavtalen av 11. juni 1940 i Narvik. Også her trer Narvik-avtalen tydelig fram ved sin bestemmelse om at de norske styrker er stillet under tysk overkommando.

Riktig avskrift av dette dokument er be-kreftet av daværende kaptein, nå oberst Audun Magnus.

General Ruges

**NYTT LYS
PÅ 1940**

holdning bl

Ref.: leg.råd. v. d. Heiden Rynsch, Berlin den 15. juni
A. R. Steinmeyer. 1940.
O.K.W. Utland III, major Krummacher, meddeler kl. 20.45 følgende:
Gruppe general von Falkenhorst telegraferer til O.K.W.:
Den tyske befullektigede for gjennomføringen av den norske
armes kapitulasjon meddeler på oppdrag av den norske øverst-
kommanderende general Ruge:
1) To russiske firemotors krigsfly fløy 14. juni kl. 10.52 over
Vardø fra syd.
2) Befolkningen i Finnmark foruroliget på grunn av melding over
Moskvasenderen om at Nord-Norge for tiden er herreløst og at det
må opprettes en pufferstat.
Gruppe XXI. i A Nr. 1287/40 hem. av 15.6. kl. 15.
Til 2) De iverksatte undersøkelser har (ennå ikke) ført til noe
resultat.

til å bli med i eksil når det synes som om det mere formelle spørsmål om å skape den tilstrekkelige konstitusjonelle ramme om Kongen i forholdet til kravene i Grunnlovens § 41, spilte en fremtredende rolle i regjeringens overveielser. Dette har nok også vært med på å motivere generalstabens råd til sin sjef om å bli hos sine styrker i Norge. Dermed blir det store sammenheng og konsekvens i general Ruges opptreden de nærmeste dagene. Og man forstår bedre den formuleringen han valgte da han via Stockholmlegasjonen gjorde sitt fremstøt overfor den tyske overkommando i Oslo.

Kanskje man også skal søke en

linje og en sans for konsekvens hos general Ruge i nok en sammenheng. Det gjelder hans forsøk på å bevare Finnmark under norsk kontroll, som et selvstendig stykke Norge.

Som bekjent hadde regjeringen på britisk råd søkt å få i stand en forhandlingsløsning med svensk-kontrollert demarkasjonslinje mellom Nord-Norge og den større tyskokkuperte del av Norge. Så sterkt var dette ønske at man lot utenriksminister Koht bli tilbake et døgn for om mulig å oppfange en positiv tysk reaksjon. For det tilfelle hadde man utarbeidet chifformelding til Konge og Regjering som eventuelt ville gjøre vendereis. Både bevisstheten om

dette og det kjennskap man må gå ut fra at general Ruge har fått om Kongens ønske om å stå solidarisk med det norske folk, på samme måte som kronprins Olav, kunne bidra til å utkrystallisere et ønske hos generalen om å forsøke å sette ut i livet det forsøk på løsning som inntil avreise og kapitulasjonsbeslutning hadde slått feil. Da forsvarssjefen sent på ettermiddagen den 9. juni sendte oberstløytnant Wrede Holm og kaptein Jean Michelet av gårde for å møte general Dietl i samsvare med den tyske overkommandos forutsetning under den forutgående telegramutveksling, presiserte han sitt ønske slik: enten måtte tyskerne straks besette Finnmark, eller de måtte gi ham anledning til å ha norske tropper stående under norsk kommando inntil de kunne bli avløst av tyske tropper. Vi måtte for enhver pris unngå at det rykket en tredje makt inn under påskudd av at området lå herreløst, slik at landet på den måten ble delt mellom to makter. Da Wrede Holm under oppholdet i general Dietls hovedkvarter hadde underrettet telegrafisk om vanskelighetene, sendte Ruge (F.O.K.) den 10. juni klokken 1608 følgende tilleggssinstruks:

«Ad Finnmark stopp. Jeg ønsker prinsipielt norsk militær styrke i Finnmark under norsk kommando uten tysk kontroll og med demarkasjonslinje mot tyskerne stopp. Subsidiært tyskerne besetter Finnmark på samme måte som øvrige Norge stopp. Første alternativ best for Finnmark som da kan opprettholde fri handel, fiske og innførsel stopp».

Itva som senere fulgte, er det gjort rede for tidligere i serien. Det som her interesserer, er hvordan general Ruge søkte å oppnå en miniatyrløsning av forslaget til den ordning som utenriksminister Koht fremla gjennom utenriksminister Günther i Luleå den 3. juni. Hvordan denne idé prinsipielt og praktisk kan passes inn i det totalbilde man må søke bygget opp av general Ruge og hans konsepsjon for tiden fra 10. juni inntil oppløsningen av det norske hovedkvarteret den 27. juni, vil best kunne behandles under sluttanalysen, i seriens artikkel nr. 10.

For en dypere forståelse av utviklingen i Nord-Norge etter kapitulasjonen vil det være nyttig å foreta en sammenligning med de holdninger man har kunnet registrere i ledende politiske kretser i

Major Otto H. Munthe-Kaasen, sjef for feltbataljon IR 16.

Oberstløytnant Harald Wrede Holm, sjef for etterretningsavdelingen i FOK mai-juni 1940.

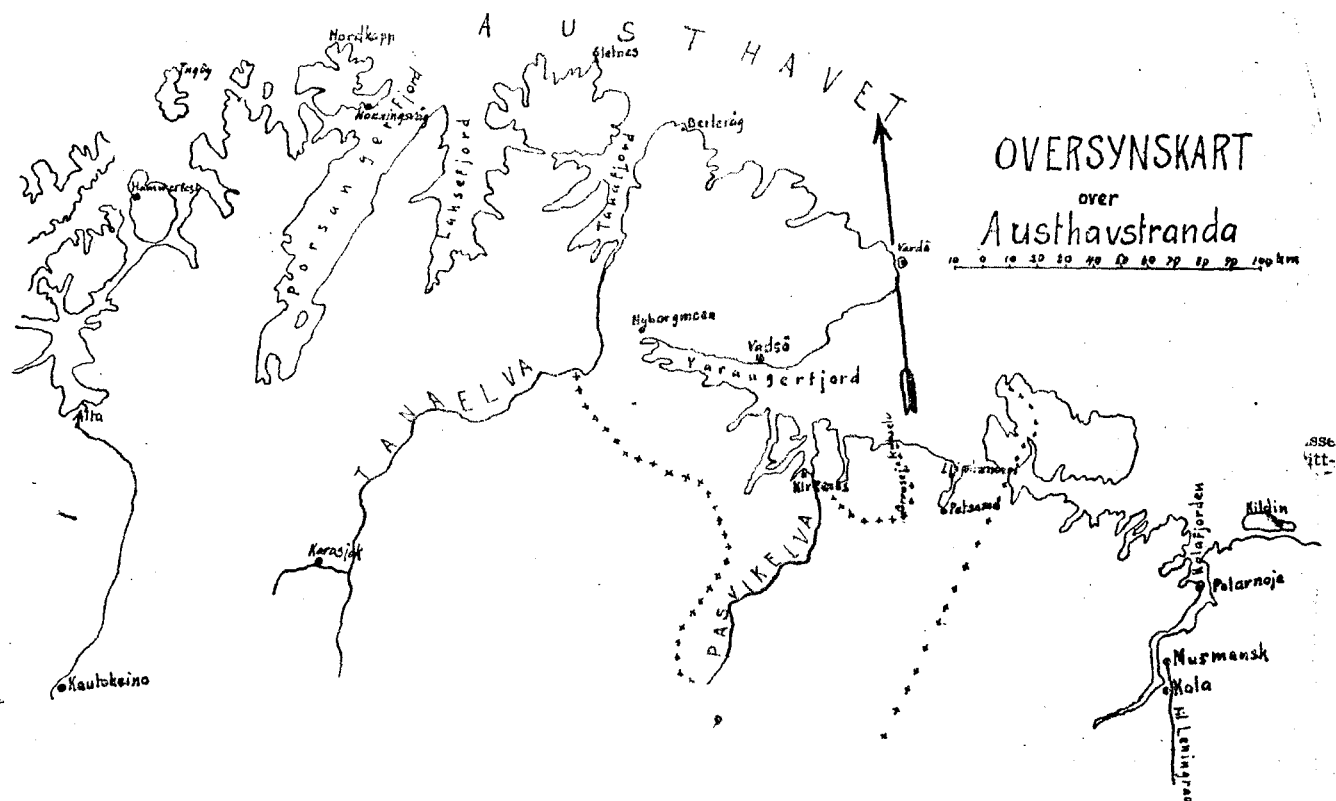
General Steffens, Norges militærattasje i London i juni 1940.

Oberst Hansson, generalstabssjef hos Ruge i mai-juni 1940.

neste artikkel blir remilitarisere

e påvirket av det franske sammenbrudd

Oslo-Norge. Ikke minst interessant er opptakten til riksrådsforhandlingene under inntrykket av det franske sammenbrudd. Det er åpenbart at general Ruges holdning i høy grad ble påvirket av de samme nyheter, av det samme bildet av en kontinentalmakt i oppløsning. Men i tillegg kom den problematikk som thvertfall bare i ytterst beskjeden målestokk kan ha influert på vurderinger og standpunkter i hovedstaden, nemlig forholdet til Sovjet, den noe labile situasjon i Finnmark etter Moskvafreden den 13. mars og den forsterkede russiske aktivitet ikke bare overfor Finland, men særlig overfor Randstatene og Bessarabia henimot midten av juni.

På ledende hold innen okkupasjonsmakten var det selvfølgelig mulig å sammenligne reaksjonene i det norske hovedkvarteret på Nordmo og i de dominerende politiske kretser i Osloområdet. Rikskommissær Terbovens politiske opplegg fra den 11. juni må også sees i lys av dette. Og det er på

det rene at hans reise til Kirkenes den 16. juni — med Jonas Lie som guide og politisk bølgebrøyer overfor de stedlige norske sivile og militære myndigheter — ikke bare hadde et militært sikte, å markere tysk interesse overfor Sovjet ved å helse det rikstyske flagg, men også det formål å fastslå at Norge okkupasjonsrettlig var en enhet. Det hadde avgjørende betydning for opprettelsen av et riksråd, en motregjering til eksilregjeringen, regjeringen Nygaardsvold.

De politiske kretser i hovedstaden hadde neppe noen forståelse for den svenske holdning i transitteringsspørsmålet. Sverige var utsatt for en ytterst kraftig kritikk for det materiell og de tropper som ble sloppet gjennom både til Trondheim og til Narvik. I dag vet man at tyskerne forsøkte å oppnå en ganske omfattende transitte av militære spesialister ved å presentere dem som sanitetspersonell, under Røde Kors' merke. I betydelig utstrekning hadde tyskerne hell med seg. Og de opp-

nådde en ikke liten styrkelse av slagkraften hos general Dietls tropper. Men når vi ikke lyktes i å sette dem på dør i tide, jage dem over svenskegrensen, skyldes det også forhold som ligger på vår side av grensen. Og da er det ikke den norske 6. divisjon man har i tankene. Den militære innsatsen lå overordentlig høyt. Og det var ingen mangel på taperhet og innsatsvillje. Vi har bare ikke lov til å glemme hvordan vi selv i høy grad bidro til å lette operasjonene for fienden ved å bygge flyplasser i et tempo som rikskommissær Terboven i sin hovedrapport til Hitler den 17. oktober 1940 karakteriserte i særdeles rosende ordelag. Det var et tempo man selv i Tyskland ikke hadde lett å hamle opp med. At Terbovens karakteristikk er korrekt, gir dessuten de samtidige kilder det nødvendige belegg for, ikke minst daværende generaloberst og statssekretær Milch's særdeles nøyaktige dagboknotedtegnelser.

Derfor må vår kritikk mot svenskene fremføres med behers-

kelse. Og etter at vi i dag vet hvilken kurs vår forsvarssjef i 1940 valgte å slå inn på etter at konge og regjering hadde forlatt landet, ja etter en frykt man også tidligere, fra begynnelsen av mars, hadde på ledende norsk politisk og militært hold for en «polsk» deling av Finnmark, bør også kritikken mot svenskene for den såkalte hesteskotrafikk forstumme. Når vårt forsvars øverste ledelse fant faren for Finnmark så betydelig at den overskygget betenkelighetene ved thvertfall et begrenset militært samarbeide med den fiende som nettopp hadde tvunget forsvarsmakten innen territoriet Norge til full våpennedleggelse, er vi nødt til å vise tilbakeholdenhet i vår kritiske vurdering av den svenske situasjonsanalyse. Etter kilder som nå er tilgjengelige, var den svenske utenriksminister Günther sterkt opptatt av behovet for en militær styrkelse i nord. Sverige hadde på en ganske annen realistisk måte enn Norge en forståelse av Finlands eksponerte stilling.

ngsplanene fra august og oktober 1940 lagt fram i sin fulle bredde.